

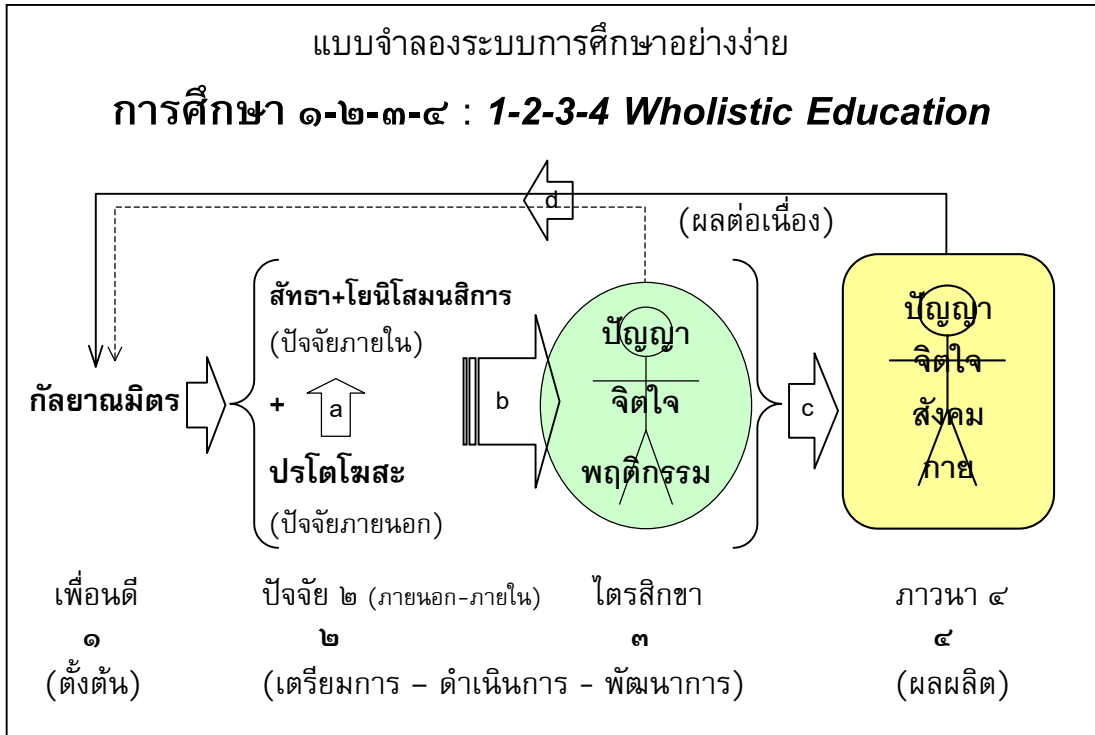
ระบบการศึกษาแนวพุทธ

“สกลมิตฺ พุทฺทมจฺริยํ ยทิตฺ กฺลฺยณมิตฺตตฺตา กฺลฺยณสหายตฺตา กฺลฺยณสมปวฺงกตฺตา”

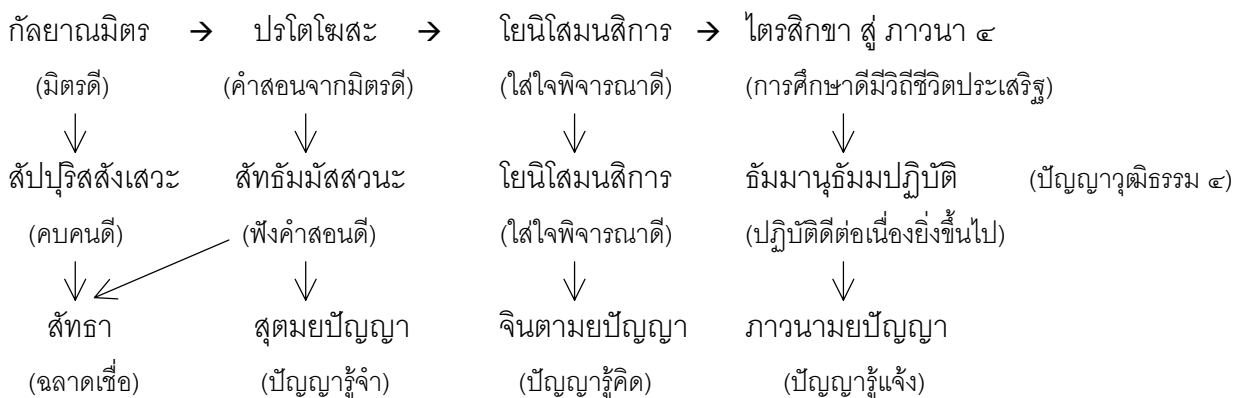
“ความเป็นผู้มีกัลยาณมิตร มีสหายดี มีเพื่อนดี นี้ เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น”

(จากพระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๙ ข้อ ๑๑ สังยุตตนิกาย สารีปุตตสูตร)

การศึกษาแนวพุทธ คือ การศึกษาที่อยู่บนฐานของความจริงตามธรรมชาติ ที่มีกระบวนการการศึกษา ๓ ด้าน (ไตรสิกขา : ศีล(พฤติกรรม)-สมาธิ(จิตใจ)-ปัญญา) เพื่อให้เกิดพัฒนาการ ๔ ด้าน (ภาวนา ๔ : กาย-ศีล(สังคัม)-จิต-ปัญญา) จนบรรลุถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

การศึกษาเพื่อการพัฒนาปัญญา (ปัญญาคุณธรรม)

ลูกศร a = Learning to know (Theoretical Education) = ปรัชญา

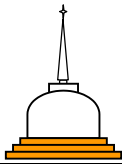
ลูกศร b = Learning to do (Practical Education) = ปฏิบัติ

ลูกศร c = Learning to be (Accomplished Education) = ปฏิเวธ

ลูกศร d = Learning to live together (Continuous Education for All)

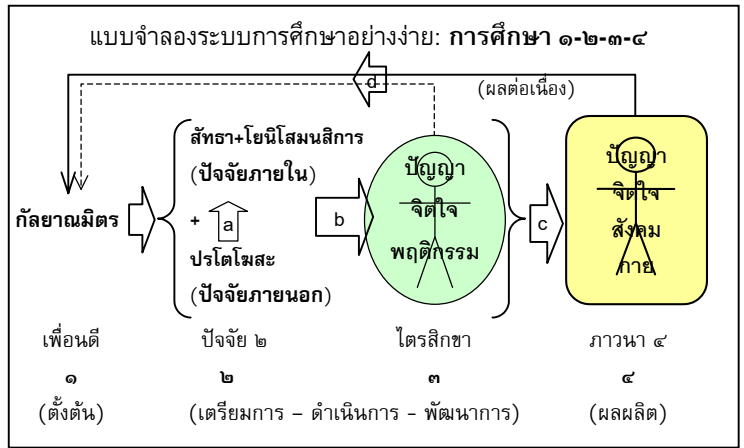
ตารางแสดง ระบบการจัดการศึกษาวิถีพุทธ แบบหนึ่งหน้ากระดาษ

(วิเคราะห์โดย พระมหาพงศ์นรินทร์ ฐิตวิโส วัดสุทัศนเทพวราราม ๑๓/๘/๒๕๔๘)

ตั้งต้น		เตรียมการ-ดำเนินการ-พัฒนาการ		ผลผลิต		ผลต่อเนื่อง / ผลกระทบ		
<p>♥ วัฒนธรรมเมตตา+วัฒนธรรมแสงปัญญา</p>		<p>กระบวนการ</p> <p>♥ เรียนรู้</p> <p>(มรรค ๘)</p>	<p>ไตรสิกขา</p> <p>การศึกษา</p> <p>องค์รวม</p>	<p>ประเพณี</p> <p>ภavana-ภาวิต</p>	 <p>ภavana-ภาวิต ๔ / อารยวัฑฒิ ๕ / อริยทรัพย์ ๗ / นาถกรณธรรม ๑๐</p>	<p>ผลต่อเนื่อง / ผลกระทบ</p> <p>♥ (บ-วร วิถีพุทธ) ♥</p> <ul style="list-style-type: none"> • ครอบครัวยุบอุ่น • ชุมชนเข้มแข็ง • สังคมเจริญอย่างยั่งยืน • นำพาโลกสู่สันติสุข 		
<p>ตั้งต้น</p> <p>(ระบบกัลยาณมิตร)</p>	<p>เตรียมการ</p> <p>(ปัจจัยภายนอกสู่ภายใน)</p>	<p>♥ เรียนรู้</p> <p>(มรรค ๘)</p>	<p>ไตรสิกขา</p> <p>การศึกษา</p> <p>องค์รวม</p>	<p>ประเพณี</p> <p>ภavana-ภาวิต</p>	<p>ภavana-ภาวิต ๔ / อารยวัฑฒิ ๕ / อริยทรัพย์ ๗ / นาถกรณธรรม ๑๐</p>	<p>ผลต่อเนื่อง / ผลกระทบ</p> <p>♥ (บ-วร วิถีพุทธ) ♥</p> <ul style="list-style-type: none"> • ครอบครัวยุบอุ่น • ชุมชนเข้มแข็ง • สังคมเจริญอย่างยั่งยืน • นำพาโลกสู่สันติสุข 		
<p>• ธรรมนุญ/ปรัชญา/วิสัยทัศน์/ นโยบาย/พันธกิจ/คติพจน์/..</p> <p>- สัมมาทิฎฐิ</p> <p>- ทิฎฐิสามัญญตา</p>	<p>• กิจกรรม-การเรียนรู้</p> <p>สู่ โยนิโสมนสิการ (อิริยาปด-, โภชนาสัปปายะ)</p> <p>1) กิจกรรมพุทธศาสนา</p> <p>- กระบวนการเรียนรู้ ๕ ชั้น (พูด-ทำ-จำ, แพล, เข้าใจ, รู้คุณค่า, ประเมินตนเอง)</p> <p>- วิถีชีวิตชาวพุทธ (วันพระ, วันสำคัญ, ช่วงเช้าพรรษา,...)</p> <p>2) กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต</p> <p>กินอยู่ดูฟังเป็น+ทักษะชีวิต (จตุปาริสุทธิศีล, โคจร-อาจารย์วัตร)</p> <p>- ค่ายธรรมะ สู่วิถีชีวิตปกติ</p> <p>3) การเรียนการสอน</p> <p>- บูรณาการหลักธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้</p> <p>- สอนวิชาพระพุทธศาสนา</p> <p>- แทรกบริหารจิตเจริญสติ</p>	<p>(อินทรีย์ ๕)</p> <p>สติ สมภาิ</p>	<p>ปัญหา</p> <p>จิตใจ</p> <p>พฤติกรรม</p>	<p>ปัญหา</p> <p>สังคม</p> <p>กาย</p>	<p>ฐานชีวิตที่ดี</p> <p>ทักษะชีวิต</p> <p>ทักษะการเรียนรู้</p> <p>สัทธิ+ปัญญา</p>	<p>พัฒนาสู่การแสวงหาสังฆธรรม เจริญอกงามในธรรมยิ่งขึ้นไป</p> <p>เท่าทันเข้าใจตนเองและโลก แก้ปัญหาชีวิตได้ตามธรรม</p> <p>มีอุปนิสัยใฝ่รู้ และทักษะในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาปัญญา</p> <p>เลื่อมใสและมีความเข้าใจในพระรัตนตรัย, กฎแห่งกรรม</p>	<p>ชุมชนกัลยาณมิตร</p> <p>สังคมแห่งการเรียนรู้</p>	
<p>• กัลยาณมิตร</p> <p>(พระที่ปรึกษา, ผู้บริหาร, ครู, บุคลากร, ผู้ปกครอง-พ่อแม่: บุคคลสัปปายะ)</p> <p>- กัลยาณมิตรธรรม ๗</p> <p>- ศีล ๕, ปัสสอดบាយมุข</p> <p>- พรหมวิหาร ๔ - โภคสล๓</p> <p>- สัปปุริสธรรม ๗ ..ฯลฯ..</p>	<p>• ระบบบริหารจัดการแบบธรรมาธิปไตย</p> <p>สามัคคีธรรม</p> <p>- สาราณียธรรม ๖</p> <p>- อปริหานิยธรรม ๗</p> <p>- ปวารณา ชีชมุทฺธัพย์</p> <p>พัฒนาต่อเนื่อง</p> <p>- จักร ๔ - พละ ๔</p> <p>- อัปมาทธรรม (สติ+สัมมปปธาน ๔)</p> <p>- อุပ္ปัญญาตธรรม ๒</p>	<p>เห็นชอบ</p> <p>คำวิชอบ</p>	<p>ปัญหา</p> <p>จิตใจ</p> <p>จิตใจ</p>	<p>ปัญหา</p> <p>ภavana-ภาวิต</p> <p>จิตใจ</p>	<p>ปัญญา : ใฝ่รู้ รู้รอบ รู้จริงแท้ แก้ปัญหาได้</p> <p>ภavanaมยปัญญา</p> <p>จินตามยปัญญา</p> <p>สุตมยปัญญา</p>	<p>รู้สังฆธรรมความจริงด้วย สติ-สมภาิ-ปัญญา ที่อบรมแล้ว</p> <p>เรียนรู้ด้วยการใส่ใจคิดวิเคราะห์พิจารณา โยนิโสมนสิการ</p> <p>ความรู้สำเร็จรูปจำได้ แยกแยะได้ เข้าใจ ใช้ถูก สัทธิ-สัญญา-ปัญญา</p>	<p>เก่ง</p>	
<p>• ระบบบริหารจัดการแบบธรรมาธิปไตย</p> <p>สามัคคีธรรม</p> <p>- สาราณียธรรม ๖</p> <p>- อปริหานิยธรรม ๗</p> <p>- ปวารณา ชีชมุทฺธัพย์</p> <p>พัฒนาต่อเนื่อง</p> <p>- จักร ๔ - พละ ๔</p> <p>- อัปมาทธรรม (สติ+สัมมปปธาน ๔)</p> <p>- อุပ္ปัญญาตธรรม ๒</p>	<p>• สื่อ/เทคโนโลยีการศึกษา</p> <p>เป็น โปรโตโมสะที่ดี</p> <p>- ภัตสสัปปายะ - พาทุสัจจะ</p> <p>- อนุพุทพิทถา ๕, กถาวัตถุ๑๐</p> <p>• สถานที่/สภาพแวดล้อม</p> <p>(อวาสา-, โคจร-, อุดุสัปปายะ)</p> <p>- สวยงาม, สะอาด, สงบ, สว่าง (ศีล/สมภาิ/ปัญญา)</p>	<p>เห็นชอบ</p> <p>สัทธิ</p>	<p>เห็นชอบ</p> <p>คำวิชอบ</p>	<p>จิตใจ</p> <p>จิตใจ</p>	<p>จิตใจ</p> <p>จิตใจ</p>	<p>จิตใจ : ดิงาม ตั้งมั่น เข้มแข็ง เบิกบาน</p> <p>คุณภาวะ</p> <p>สมรรถภาวะ</p> <p>สุขภาวะ</p>	<p>มีคุณธรรม ความดีงาม บุญกุศลทุกอย่าง เช่น ความกตัญญู เมตตากรุณา ละอายชั่วกลัวบาป...</p> <p>มีสมาธิ จดจ่อตั้งมั่น มีสติ เข้มแข็งกล้าหาญ อดทนขยันหมั่นเพียร มีกำลังใจ สู้สิ่งยาก ไม่ย่อท้อ...</p> <p>ร่าเริงเบิกบาน ผ่องใส แจ่มใส ไม่เครียด สงบสันติ มีความสุขในการเรียนรู้-พัฒนาตนเอง ...</p>	<p>มีสติ</p>
<p>• ระบบบริหารจัดการแบบธรรมาธิปไตย</p> <p>สามัคคีธรรม</p> <p>- สาราณียธรรม ๖</p> <p>- อปริหานิยธรรม ๗</p> <p>- ปวารณา ชีชมุทฺธัพย์</p> <p>พัฒนาต่อเนื่อง</p> <p>- จักร ๔ - พละ ๔</p> <p>- อัปมาทธรรม (สติ+สัมมปปธาน ๔)</p> <p>- อุပ္ปัญญาตธรรม ๒</p>	<p>• สื่อ/เทคโนโลยีการศึกษา</p> <p>เป็น โปรโตโมสะที่ดี</p> <p>- ภัตสสัปปายะ - พาทุสัจจะ</p> <p>- อนุพุทพิทถา ๕, กถาวัตถุ๑๐</p> <p>• สถานที่/สภาพแวดล้อม</p> <p>(อวาสา-, โคจร-, อุดุสัปปายะ)</p> <p>- สวยงาม, สะอาด, สงบ, สว่าง (ศีล/สมภาิ/ปัญญา)</p>	<p>เห็นชอบ</p> <p>สัทธิ</p>	<p>เห็นชอบ</p> <p>คำวิชอบ</p>	<p>จิตใจ</p> <p>จิตใจ</p>	<p>จิตใจ</p> <p>จิตใจ</p>	<p>พฤติกรรม : สัรวมระวัง ไม่ให้เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีวิถีชีวิตที่ปิดทางเสื่อม เปิดทางเจริญ</p> <p>มิปฏิสัมพันธ์ที่ดี</p> <p>กับบุคคล ครอบครั้ว ชุมชน สังคม ธรรมชาติแวดล้อม อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลสามัคคีกัน เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน (สังคหวัตถุ๔, ทิ๓๖, สาราณียธรรม๖,...)</p> <p>ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎกติกา มีวินัยจากภายใน ลดละเลิกอบายมุข (ปาฏิโมกขสังวรศีล)</p> <p>สัมมาอาชีวะ</p> <p>ไม่ทุจริต มีอาชีพสุจริตได้โดยไม่เบียดเบียนสร้างปัญหาให้สังคมสิ่งแวดล้อม (อาชีพปาริสุทธิศีล)</p>	<p>มีสติ</p>	
<p>• ระบบบริหารจัดการแบบธรรมาธิปไตย</p> <p>สามัคคีธรรม</p> <p>- สาราณียธรรม ๖</p> <p>- อปริหานิยธรรม ๗</p> <p>- ปวารณา ชีชมุทฺธัพย์</p> <p>พัฒนาต่อเนื่อง</p> <p>- จักร ๔ - พละ ๔</p> <p>- อัปมาทธรรม (สติ+สัมมปปธาน ๔)</p> <p>- อุပ္ปัญญาตธรรม ๒</p>	<p>• สื่อ/เทคโนโลยีการศึกษา</p> <p>เป็น โปรโตโมสะที่ดี</p> <p>- ภัตสสัปปายะ - พาทุสัจจะ</p> <p>- อนุพุทพิทถา ๕, กถาวัตถุ๑๐</p> <p>• สถานที่/สภาพแวดล้อม</p> <p>(อวาสา-, โคจร-, อุดุสัปปายะ)</p> <p>- สวยงาม, สะอาด, สงบ, สว่าง (ศีล/สมภาิ/ปัญญา)</p>	<p>เห็นชอบ</p> <p>สัทธิ</p>	<p>เห็นชอบ</p> <p>คำวิชอบ</p>	<p>จิตใจ</p> <p>จิตใจ</p>	<p>จิตใจ</p> <p>จิตใจ</p>	<p>พฤติกรรม : ปฏิสัมพันธ์กับโลกวัตถุ กายภาพ สิ่งแวดล้อม ด้วยสติปัญญา</p> <p>ดูฟังเป็น</p> <p>กินอยู่เป็น</p> <p>กิจกรรมารยาทงาม</p>	<p>มีปฏิสัมพันธ์กับโลกวัตถุ กายภาพ สิ่งแวดล้อม ด้วยสติปัญญา</p> <p>ทักษะชีวิตด้าน การรับรู้สื่อข้อมูลข่าวสารอย่างรู้เท่าทัน (อินทรีย์สังวรศีล)</p> <p>ทักษะชีวิตด้าน การเสพบริโภคใช้สอยปัจจัยต่าง ๆ ด้วยปัญญา (ปัจจัยสันนิสิตศีล)</p> <p>มีกิจกรรมารยาทเรียบร้อยงดงามอย่างไทย ถูกกาลเทศะ (โคจร-อาจารย์วัตรสัมปันโน)</p>	<p>กินอยู่ดูฟังเป็น</p>

ระบบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธ อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (ฉบับกลาง)

ระบบการจัดการศึกษาวิถิพุทธ แบบหนึ่งหน้ากระดาษ มาจากการศึกษาวิเคราะห์พระไตรปิฎก และคัมภีร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งงานวิชาการของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) และพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ในเบื้องต้น พระพรหมคุณาภรณ์ ได้ให้แนวการอธิบาย “การศึกษาแนวพุทธ” ว่าเป็น “การศึกษาที่อยู่บนฐานของความจริงตามธรรมชาติ ที่มีกระบวนการการศึกษา ๓ ด้าน (ไตรสิกขา) เพื่อให้เกิดพัฒนาการ ๔ ด้าน (ภาวนา ๔) จนบรรลุถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์” จากนั้น จึงได้ประมวลออกมาเป็นแผนภาพของ “ระบบการศึกษาอย่างง่าย” ซึ่งมี ๔ ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้คือ (๑) บัณฑิตเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดคือ **กัลยาณมิตร** พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้หลายแห่งว่า *กัลยาณมิตรนั้นเป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น* หรือทั้งหมดของชีวิตที่ดำเนินไปตามหลักแห่งไตรสิกขานั้นเอง (๒) กัลยาณมิตรนั้นเองมีบทบาทในการเตรียมปัจจัยสำคัญ ๒ ประการ คือปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน โดย**ปัจจัยภายนอก**นั้นจะสนับสนุนให้เกิด**ปัจจัยภายใน**น้อมนำผู้เรียนให้เกิดความสนใจใฝ่ใจคิดพิจารณาอันจะนำไปสู่ (๓) กระบวนการเรียนรู้ตามหลัก**ไตรสิกขา** ก็จะดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต ศึกษาและพัฒนาไปซ้ำแล้วซ้ำเล่า (๔) ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมรอบด้านตามหลัก**ภาวนา ๔** เป็นผู้ที่สามารถจะย้อนกลับไปเป็นกัลยาณมิตรให้กับผู้อื่นได้ต่อไป และแม้ผู้นั้นจะยังอยู่ระหว่างทางแห่งการศึกษาพัฒนานี้ก็ตาม ก็สามารถที่จะเป็นกัลยาณมิตรให้กับตนเองและผู้อื่นต่อไปได้เช่นกัน ดังนั้น วงจรของการศึกษา ๑-๒-๓-๔ นี้จึงเกิดขึ้นเป็นวัฏจักรแห่งความเจริญ หมุนสืบต่อพระพุทธศาสนาและอารยธรรมวิถีชีวิตของชาวพุทธมาได้ยาวนานกว่า ๒,๖๐๐ ปี

ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนวิถิพุทธจึงให้ความสำคัญสูงสุดกับการสร้าง**ระบบกัลยาณมิตร**ขึ้น โดยมีพระภิกษุสงฆ์และผู้ทรงภูมิปัญญามาเป็นที่ปรึกษาให้กับโรงเรียน ผู้บริหารและครูทุกกลุ่มสาระได้รับการชี้แจงประจุมระดมความคิดเห็นกันจนมีความเข้าใจร่วมกัน และประกาศเป็นวิสัยทัศน์และนโยบายต่าง ๆ ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธอย่างเป็นทางการให้รับทราบโดยทั่วไป บุคลากรทุกฝ่ายต้องพัฒนาตนเองให้เป็น**กัลยาณมิตร** โดยร่วมกัน**ศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรม** จนสามารถดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดี **ลดละเลิกอบายมุข มีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต มีความเป็นครูที่แท้ในจิตใจ และมีความเข้าใจในแนวทางการศึกษาพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขาเป็นอย่างดี** นอกจากนั้นต้องมีระบบบริหารจัดการที่ดีตาม**หลักธรรมาธิปไตย** ซึ่งจะเกื้อกูลให้อยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี และเป็นองค์กรเรียนรู้ที่พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ผู้บริหารครูนักเรียนควรร่วมกันเตรียม**ปัจจัยภายนอก**อันได้แก่สภาพแวดล้อมตามหลัก ๔ ส (สวยงาม-สะอาด-สงบ-สว่าง) ที่สอดคล้องกับหลักไตรสิกขา และที่สำคัญยิ่งคือ ครูควรเตรียมเนื้อหาและสื่อการสอนที่ดี รวมทั้งแหล่งค้นคว้าหาความรู้ที่ดี มีความหลากหลายและน่าสนใจ นักเรียนสามารถเข้าถึงและใช้ได้อย่างสะดวก เรียกว่าเตรียมคำสอนหรือ**ปรโตโมสะ**ที่ดี และเพื่อกระตุ้นให้เกิด **ปัจจัยภายใน** ที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขานั้น โรงเรียนวิถิพุทธต้องมี **กิจกรรม-การเรียนรู้** ให้ครบทั้ง ๓ กลุ่ม คือ

๑) **กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา** ซึ่งโรงเรียนวิถิพุทธโดยทั่วไปนิยมจัดขึ้น แต่มักจะเป็นเพียงรูปแบบเปลือกนอกของศาสนพิธีที่น่าเบื่อไม่ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าแท้ โรงเรียนจึงควรจัดให้มี**กระบวนการเรียนรู้ ๕ ชั้น** ได้แก่ (๑) ผู้เรียนสามารถจำ-พูดคำบาลีและปฏิบัติศาสนพิธีได้อย่างถูกต้อง (๒) สามารถแปลความได้ (๓) อธิบายขยาย

๑) **กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา** ซึ่งโรงเรียนวิถิพุทธโดยทั่วไปนิยมจัดขึ้น แต่มักจะเป็นเพียงรูปแบบเปลือกนอกของศาสนพิธีที่น่าเบื่อไม่ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าแท้ โรงเรียนจึงควรจัดให้มี**กระบวนการเรียนรู้ ๕ ชั้น** ได้แก่ (๑) ผู้เรียนสามารถจำ-พูดคำบาลีและปฏิบัติศาสนพิธีได้อย่างถูกต้อง (๒) สามารถแปลความได้ (๓) อธิบายขยาย

ความสนใจในความหมายชัดเจน (๔) ยกข้ออุปมาอุปไมยและตัวอย่างเทียบเคียงจนสามารถเห็นคุณค่าแท้ของ ศาสนพินันน์ในวิถีชีวิตจริงได้ (๕) ให้ผู้เรียนประเมินตนเองตามความเป็นจริงว่ามีระดับการเรียนรู้ที่ขึ้นไหน แล้ว โรงเรียนควรเสริมสร้างวิถีวัฒนธรรมของชาวพุทธ มีการสวดมนต์รักษาศีลฟังธรรมเป็นต้น เป็นวงรอบที่ชัดเจนอย่างต่อเนื่อง เช่น ทุกๆวันพระ ทุกเดือน หรือตามเทศกาลประเพณีของท้องถิ่น

๒) **กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต** หรือทักษะชีวิตด้าน **“กินอยู่คู่ฟังเป็น”** ซึ่งโรงเรียนวิถีพุทธที่เพิ่งจะเริ่มต้น ดำเนินการมักจะละเอียด โรงเรียนจึงควรจัดตารางวิถีชีวิตหรือกิจวัตรประจำวันที่เกิดขึ้นให้เป็นวิถีการเรียนรู้ ตั้งแต่ เข้าเดินเข้ามาสู่โรงเรียน เวลาว่างช่วงเช้า การสวดมนต์ทำสมาธิช่วงเช้าแถวเคารพธงชาติ วิถีวัฒนธรรมในห้อง เรียน ช่วงกลางวันให้มีการพิจารณาและรับประทานอาหารพร้อมกัน และเก็บล้างภาชนะด้วยตนเอง และในช่วง ท้ายของวันครูควรให้มีการสรุปองค์ความรู้และหลักธรรมที่ได้ในแต่ละวันร่วมกัน และสวดมนต์แผ่เมตตาทำนองกลับ บ้าน กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต นี้ควรจัดทำเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีแผนการเรียนรู้ที่ชัดเจนตามหลักไตรสิกขา กิจกรรมในส่วนนี้โรงเรียนสามารถเริ่มต้นด้วยการจัดค่ายธรรมะในลักษณะต่างๆ โดยครูและผู้บริหารต้องไปมีส่วน ร่วมในการจัดค่ายกับพระอาจารย์ และนำสิ่งที่ได้จากค่ายมาปรับใช้และสืบต่อจนเป็นวิถีชีวิตปกติที่โรงเรียน

๓) **การเรียนการสอนด้านวิชาการ** ควรมีแผนการสอนที่บูรณาการหลักพุทธธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ อย่างชัดเจนและปฏิบัติได้จริงเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา และจัดให้มีการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตาม หลักสูตรใหม่ของกระทรวงศึกษาธิการ การเรียนการสอนในทุกๆวิชา ควรจัดให้มีการบริหารจัดการจิตเจริณุตติก่อนเรียน ควรให้เด็กได้ฝึกทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในการสังเกตค้นคว้าทดลองคิดวิเคราะห์พิจารณา และร่วมกันนำ เสนอสร้างสรรค์ผลงานด้วยวิธีการที่หลากหลายทั้งแบบเดี่ยวและกลุ่ม โดยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงคุณค่าแท้และที่มาที่ ไปของวิชานั้นๆ จนสามารถประยุกต์ใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตจริง และสามารถสรุปเชื่อมโยงมาสู่หลักธรรมได้

การจัดกิจกรรม-การเรียนรู้ทั้ง ๓ กลุ่มนี้ มุ่งให้เกิดปัจจัยภายในคือ **สัทธาและโยนิโสมนสิการ** (ความสนใจ ในใจคิดพิจารณา) ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตามหลัก**ไตรสิกขา** และพัฒนาตนเองอย่างรอบด้านตาม **หลักภavana ๔** ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นหลักในการประเมินผู้เรียนเป็นรายบุคคลได้ โดยมีรายละเอียดตามที่แสดง ไว้ในตารางฯ การร่วมกันดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของทุกคน จะช่วยกันถักทอสานก่อให้เกิด **วัฒนธรรม เมตตา ♥** และ **วัฒนธรรมแสงปัญญา 👁** ซึ่งทั้งสองวัฒนธรรมนี้ก็จะโอบล้อมและหล่อหลอมให้ทุกคนมี ความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน และต่างก็พัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขาได้อย่างชัดเจนและต่อเนื่องยิ่งขึ้นไป

โรงเรียนจะต้องมีทั้งนโยบายและวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจนในการเชื่อมประสานกับบ้าน และวัด ต้องให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมเลี้ยงดูลูกได้อย่างสอดคล้องกับโรงเรียนตามหลักไตรสิกขา พ่อแม่จะมีทักษะในการเลี้ยงลูกที่ดี มีความเป็นกัลยาณมิตรและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก ทำให้ครอบครัวมีความ อบอุ่น กิจกรรมต่างๆที่สร้างเงื่อนไขให้แต่ละครอบครัวได้มาปฏิบัติและมีวิถีชีวิตร่วมกันกับทางโรงเรียนและวัด อย่างต่อเนื่อง จะก่อให้เกิดความร่วมมือสามัคคีกันจนพลิกฟื้นให้กลับคืนมาเป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้อีก และที่สำคัญ ยิ่งคือจะทำให้วัดและพระสงฆ์ได้รับการฟื้นฟูศักยภาพให้กลับมามีความหมายต่อสังคมไทยอีกครั้งหนึ่ง และเมื่อ ทั้ง บ้าน วัด และโรงเรียน (บ-ว-ร) อันเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมไทย ได้พัฒนาให้เป็นวิถีพุทธขึ้นทุกส่วน ก็ ย่อมจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมไทยได้อย่างยั่งยืนจากรากฐาน และจะนำพาโลกไปสู่สันติสุขได้อย่างแท้จริง..

(พระมหาพวงศรินทร์ วิฑูวโธ เรียบเรียง ๑๔/๘/๒๕๔๘)

(หมายเหตุ ผู้สนใจข่าวสารและบทความเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ ติดต่อขอรับได้ที่ pong_bhikkhu@yahoo.com)